

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ

Майка М. Б.

*адвокат, кандидат юридичних наук, викладач
Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола
ORCID ID: 0000-0002-7831-9666
mayka_mb@i.ua*

Пузяк Х. В.

*юрисконсульт
Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола
khristyna21@gmail.com*

В даній статті досліджено нормативно-правове регулювання провадження з перегляду судових рішень у цивільному процесі іноземних держав у наступних напрямках: перегляд судових рішень у судах апеляційної інстанції; перегляд судових рішень у судах касаційної інстанції; інші види перегляду судових рішень. Авторами використано наступні методи дослідження: діалектичний, герменевтичний, аналізу та синтезу, дедукції, системного аналізу, правових аксіом, формально-догматичний. Для дослідження обрано держави, які належать до різних правових сімей, мають різні рівні проведення законодавчих реформ та розвитку демократії і правової свідомості суспільства, зокрема: Англія, Уельс, Німеччина, Швеція, Швейцарія, Литва, Венесуела, Нідерланди, Франція, Італія, Болгарія, Іспанія, США, Норвегія. Авторами здійснено аналіз суб'єктів права на оскарження, об'єктів оскарження, складу суду, який здійснює перегляд судових рішень, особливостей розгляду справ судами вищих інстанцій як судом першої інстанції у зазначених державах. Крім того, здійснено порівняльний аналіз повноважень іноземних судів вищих інстанцій з національними. В даному дослідженні авторами висвітлено прогалини та колізії норм чинного законодавства, зокрема в Цивільному процесуальному кодексі, та запропоновано шляхи удосконалення норм національного права, які регулюють перегляд судових рішень у цивільному процесі з огляду на досвід іноземних країн та проаналізовано доцільність імплементації іноземних норм в національне законодавство. Зазначено, що при запозиченні міжнародної практики щодо оскарження остаточних судових рішень необхідно враховувати українську правову традицію, оскільки їх скасування може призвести до порушення принципів юридичної визначеності та верховенства права, що підірве довіру громадян до судової системи в цілому.

Ключові слова: перегляд, судові рішення, ухвала, склад суду, об'єкт оскарження, суб'єкт оскарження, норми, законодавство, суд, право на оскарження.

Постановка проблеми. Однією із ключових гарантій законності та обґрунтованості судового рішення є право на його оскарження у судах вищої інстанції. Аналіз іноземного законодавства у сфері перегляду судових рішень у цивільному процесі має фундаментальне значення, оскільки надає можливість імплементувати, уніфікувати та гармонізувати українське законодавство відповідно до міжнародного, що є досить непросто в умовах воєнного стану.

Крім того, досвід іноземних держав має вагоме значення для удосконалення норм національного законодавства, а реформування судочинства та проведення конкурсних відборів в умовах воєнного стану є прикладом сталості демократичних засад в Україні, що робить дану тему невичерпною для подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нормативно-правове регулювання провадження з перегляду судових рішень у цивільному процесі іноземних держав досліджували наступні науковці сучасності: Заварза Т. В., Бєрвєно С. М., Новікова Л. В., Тоцька К. М., Апалькова І. С., Яніцька І. А., Величко О., Дудка Т., Зуб О. Для розв'язання поставлених завдань, авторами використано наступні методи дослідження: діалектичний, герменевтичний, аналізу та синтезу, дедукції, системного аналізу, правових аксіом, формально-догматичний.

Мета роботи полягає в проведенні дослідження нормативно-правового регулювання провадження з перегляду судових рішень у цивільному процесі іноземних держав, зокрема перегляду судових рішень у судах апеляційної інстанції, перегляду судових рішень у судах касаційної інстанції, інших видів перегляду судових рішень.

Виклад основного матеріалу. У даній статті дослідження нормативно-правового регулювання провадження з перегляду судових рішень у цивільному процесі іноземних держав проведено в таких напрямках: 1) перегляд судових рішень у судах апеляційної інстанції; 2) перегляд судових рішень у судах касаційної інстанції; 3) інші види перегляду судових рішень. Для дослідження обрано наступні

країни: Англія, Уельс, Німеччина, Швеція, Швейцарія, Литва, Венесуела, Нідерланди, Франція, Італія, Болгарія, Іспанія, США, Норвегія. Вибір держав обумовлений їх належністю до різних правових сімей, рівнем проведення законодавчих реформ. Крім того, у кожній із зазначених держав спостерігається різний рівень розвитку демократії та правової свідомості суспільства.

В Україні право на оскарження судового рішення мають учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки (Верховна рада України, 2003, 18 березня). В деяких державах, наприклад, у Венесуелі, право оскаржити рішення мають також особи, яким спричинено збитки цим рішенням, навіть якщо вони не були сторонами процесу, але мають безпосередній інтерес або якщо рішення дискредитує особу (Заварза Т. В., Бервено С. М., Новікова Л. В., Тоцька К. М., 2018). У Нідерландах у випадку смерті сторони, яка програла, спадкоємці можуть подати скаргу протягом трьох місяців після смерті (Staten-Generaal, 2017). Зазначені норми цивільного процесуального законодавства забезпечують здійснення права особи на справедливий суд та гарантують захист прав осіб, які не були учасниками справи, однак при її розгляді їх права було порушено. Разом з тим, дані правові норми можуть використовуватись на шкоду інтересам сторін по справі, оскільки особи, які не брали участі у справі або спадкоємці на користь яких не було прийнято рішення можуть таким чином зловживати процесуальними правами. Крім того, з їхньою допомогою учасники справи можуть затягувати процес виконання законного судового рішення.

В Англії, Уельсі та Німеччині апеляційному оскарженню підлягають лише остаточні рішення по справі, натомість в Швеції, Швейцарії, Литві, як і в Україні, апеляційному оскарженню підлягають, також, окремі рішення, якими вирішено процесуальні питання по справі (Заварза Т. В., Бервено С. М., Новікова Л. В., Тоцька К. М., 2018). Можливість оскарження окремих процесуальних рішень забезпечує повноту судового розгляду справи. Наприклад, в Україні окремо від рішення суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали про відмову поновити або продовжити пропущений процесуальний строк, про призначення експертизи, про зупинення провадження по справі, про заміну сторони у справі або сторони виконавчого провадження, про оголошення розшуку відповідача. Зазначені процесуальні дії гарантують всебічне, повне, об'єктивне та безпосереднє дослідження наявних у справі доказів судом. Однак, сторони з метою затягування судового розгляду справи, перешкоджаючи прийняттю остаточного рішення по справі, можуть оскаржувати законні процесуальні рішення. Український законодавець для цього визначив термін «зловживання процесуальними правами».

Загальний строк подання апеляційної скарги в більшості держав становить від 15 днів до 3 місяців. У Швейцарії цей строк складає 30 днів, у Німеччині та Франції – 1 місяць, у Нідерландах – 3 місяці (Заварза Т. В., Бервено С. М., Новікова Л. В., Тоцька К. М., 2018). В Україні ухвала суду може бути оскаржена в апеляційному порядку протягом п'ятнадцяти днів з дня її проголошення, а рішення – протягом тридцяти (Верховна рада України, 2003, 18 березня). Варто зазначити, що національним законодавством передбачено право суду оголосити перерву в судовому засіданні для прийняття рішення. Однак, учасники справи у випадках її оголошення досить часто необізнані про дату прийняття рішення, що в подальшому обмежує їх право на апеляційне оскарження, оскільки на практиці судді переходять до стадії ухвалення судового рішення визначаючи наступну дату проголошення рішення, внаслідок чого своєчасне повідомлення учасника про результат розгляду справи є утрудненим, адже строк на апеляційне оскарження не зупиняється. Вважаємо за необхідне визначити конкретний строк на який може бути оголошено перерву у судовому засіданні для прийняття рішення по справі, шляхом внесення відповідних змін до ЦПК.

Подання апеляційної скарги зазвичай не зупиняє виконання рішення суду першої інстанції. У Нідерландах рішення підлягає до виконання негайно, проте сторона може клопотати про зупинення виконання за умови очевидної юридичної чи фактичної помилки (Staten-Generaal, 2017). У Швейцарії апеляційний суд може дозволити дострокове виконання рішення з певними заходами забезпечення (The Federal Assembly of the Swiss Confederation, 2008).

Враховуючи наведені обставини, вважаємо за необхідне, оптимізувати перелік судових рішень, виконання яких допускається негайно, зокрема виключити з даного переліку ухвали суду, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 261 ЦПК ухвала суду набирає законної сили негайно, натомість доповнити перелік рішеннями у наступних справах: про стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, про індексацію аліментів, про зміну способу стягнення аліментів, про визнання батьківства відповідача, про визначення місця проживання дитини, та інші рішення, які стосуються інтересів дітей, оскільки на практиці перегляд таких справ у судах вищих інстанцій може тривати певний час та до його закінчення дитина навіть може досягнути повноліття у зв'язку із чим справа втрачає актуальність для сторін, а права та інтереси дитини так і залишаються незахищеними.

Розгляд справи у суді апеляційної інстанції в Україні та Німеччині здійснюється колегією, яка складається із трьох суддів. Також, колегією у складі трьох суддів здійснюється розгляд справ у судах апеляційних інстанцій у Франції та Італії, однак у Франції у випадку розгляду складних справ колегія складається не менше ніж з п'яти суддів, а в Італії при розгляді справ щодо неповнолітніх колегія складається з трьох магістрів та двох експертів, які виконують роль суддів. Вважаємо, що розгляд справи в суді апеляційної інстанції колегією у складі трьох суддів забезпечує справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ, однак, відповідно до ЦПК України

розгляд справи у судах першої інстанції може здійснюватись колегією у складі одного судді і двох присяжних, які при здійсненні правосуддя користуються всіма правами судді (Верховна рада України, 2003, 18 березня), проте розгляд справи судом присяжних в судах апеляційної інстанції не передбачений, тому вважаємо за необхідне удосконалити національне законодавство щодо розгляду справи судом присяжних.

Касаційне оскарження судових рішень виступає гарантією забезпечення законності судових рішень. Перевірка законності судових рішень, в яких судом апеляційної інстанції не усунуто істотні порушення норм чинного законодавства, які допущені судом першої інстанції, або допущено самим ж судом апеляційної інстанції, є основною функцією Верховного Суду.

Європейський суд з прав людини у рішенні у справі «Тудор проти Румунії» зазначив, що роль найвищої судової інстанції кожної держави полягає в тому, щоб вирішувати суперечності у судовій практиці (Європейський суд з прав людини, 2016).

Касаційний перегляд є перевіркою законності рішень нижчих судів, а не їх обґрунтованості. Касаційний суд виступає як «фільтр» для забезпечення єдності судової практики та розвитку права.

У країнах, що використовують касаційний перегляд, суд вищої інстанції перевіряє лише правильність застосування норм матеріального та процесуального права.

Критерії прийнятності касаційної скарги можуть бути досить суворими. Наприклад, у Швеції Верховний суд надає дозвіл на перегляд, якщо це необхідно для формування висновків щодо майбутніх спорів або у виняткових випадках очевидної помилки. У Болгарії підставами для касації є суперечності з висновками Верховного суду, неоднакове вирішення питань судами або значущість для розвитку права. В Іспанії, крім порушення закону, критеріями є висока ціна позову (понад €600 000) або касаційний інтерес, наприклад, суперечність рішення практиці Верховного суду, застосування забутих норм права або публічний інтерес.

За допомогою фільтрів у судах касаційної інстанції переглядаються виключно справи, які мають важливе значення для забезпечення єдності судової практики. Крім того, вони запобігають перенавантаженню касаційних судів, оскільки в країнах з великою кількістю населення в одному касаційному суді не можуть бути переглянуті всі рішення судів нижчих інстанцій.

Строк подання касаційної скарги зазвичай довший, ніж апеляційної, і становить від 20 днів до 3 місяців (Заварза Т. В., Бервено С. М., Новікова Л. В., Тоцька К. М., 2018).

Суд касаційної інстанції, як правило, не встановлює факти, а лише перевіряє правильність застосування права. Він може залишити рішення без змін, скасувати його повністю або частково та направити справу на новий розгляд, або скасувати рішення та ухвалити нове.

Верховний суд США, наприклад, має повноваження скасовувати антиконституційні закони. У державах романо-германської правової системи повноваження Верховного суду можуть бути ширшими і включати перегляд рішень щодо обставин справи, якщо встановлено процесуальні порушення (Заварза Т. В., Бервено С. М., Новікова Л. В., Тоцька К. М., 2018). Вважаємо за доцільне наділити даним повноваженням суди касаційної інстанції України.

В Україні право на касаційне оскарження мають учасники справи, а також особи, що не брали участі у справі у випадку, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси, обов'язки (Верховна рада України, 2003, 18 березня).

У Норвегії необхідно отримати згоду касаційного комітету на допуск справи до перегляду в суді третьої інстанції. Верховний суд Швеції надає дозвіл на перегляд рішення суду апеляційної інстанції лише при необхідності формулювання висновків щодо того як повинен здійснюватись розгляд подібних спорів та у виключних випадках, якщо є підстави вважати, що суди нижчих інстанцій припустилися очевидної помилки (Заварза Т. В., Бервено С. М., Новікова Л. В., Тоцька К. М., 2018).

Критерії прийнятності касаційної скарги відрізняються у різних правових сім'ях та державах. У державах із прецедентною системою права немає чітко визначених на законодавчому рівні критеріїв прийнятності, однак дослідники виділяють наступні: 1) питання стосується неоднакового тлумачення закону; 2) вирішення справ, які мають особливе значення; 3) іноді судді надають перевагу справам, у яких піднімаються проблеми у сфері їх правових інтересів; 4) розгляд справ, в яких суди першої та апеляційної інстанцій явно проігнорували рішення Верховного суду. Натомість у державах римської правової системи наведено переліки критеріїв прийнятності касаційної скарги у кодифікованих нормативно-правових актах.

Верховні суди наділені наступними повноваженнями: розгляд окремих справ в якості суду першої інстанції; тлумачення норм права, надання відповідних роз'яснень; перегляд рішень судів нижчих інстанцій, які прийняті з істотним порушенням норм процесуального права.

Основним завданням Верховного Суду в Україні є забезпечення єдності національного права та однакового застосування законів судами всіх інстанцій. Верховний Суд здійснює тлумачення норми законодавства при застосуванні її у конкретних правовідносинах, не виходячи за межі своїх повноважень (Венеціанська комісія, 2010).

З метою забезпечення єдності судової практики, на думку авторів, доцільно було б на законодавчому рівні уповноважити суди апеляційної інстанції формувати дайджести судової практики

щодо розгляду малозначних справ, оскільки рішення в зазначених справах не підлягають касаційному оскарженню.

Також, касаційний суд уповноважений перевіряти правильність здійснення процесуальних дій з точки зору дотримання встановленої форми судового процесу, виробляє правову традицію, відповідно до якої невмотивоване та неаргументоване відступлення від свого ж правового висновку є неможливим, уповноважений переглядати ключові правові позиції, здійснює роз'яснення норм законодавства.

Слід зазначити, що Верховний суд Швеції у випадку, якщо визнає, що є потреба відійти від попередніх висновків, здійснює розгляд справи на пленарному засіданні суду (Заварза Т. В., Бервено С. М., Новікова Л. В., Тоцька К. М., 2018).

У Франції суди першої інстанції з метою вирішення спірного юридичного питання, яке має важливе значення для справи, з власної ініціативи або на прохання однієї із сторін направляють клопотання до Верховного суду для розгляду даних питань, у такому випадку розгляд справи у суді першої інстанції зупиняється до закінчення розгляду клопотання, а Верховний суд у свою чергу зобов'язаний надати відповідь протягом трьох місяців (Parlement français, 1975).

Як суд першої інстанції Верховний суд США розглядає спори між штатами та спори, що виникають між послами та іншими високопосадовцями, як суд касаційної інстанції уповноважений переглядати рішення судів нижчої інстанції. Також, суд уповноважений скасовувати антиконституційні закони. У державах римської правової системи повноваження Верховного суду можуть бути ширшими і включати перегляд рішень щодо обставин справи, якщо встановлено процесуальні порушення.

У Швеції Верховний суд розглядає справи, які стосуються прохання іншої держави про видачу громадян Швеції, що вчинили злочин, та справи про відмову у прийнятті до адвокатської спілки чи про виключення із спілки, як суд першої інстанції. Верховний суд Німеччини не наділений повноваженнями розглядати цивільні справи як суд першої інстанції (Заварза Т. В., Бервено С. М., Новікова Л. В., Тоцька К. М., 2018).

Розгляд справ Верховним судом в Україні здійснюється колегією у складі з трьох або більшої непарної кількості суддів, як і в більшості країнах Європи (Верховна рада України, 2003, 18 березня).

Перегляд судових рішень із метою усунення неоднорідного тлумачення норм права судами є одним з видів перегляду судових рішень поза межами апеляційного та касаційного порядку.

В Іспанії передбачено можливість подання прокурором, омбудсменом і деякими юридичними особами публічного права, які не були учасниками відповідного процесу, з метою формування єдиної судової практики з процесуальних питань, звернення в інтересах Закону «Про цивільний процес», яке є засобом уніфікації судової практики (Cortes Generales, 2001).

В Нідерландах генеральний прокурор має право подати касаційну скаргу в інтересах закону на підставі запитів щодо перегляду від суддів, державних установ, організацій, адвокатів і прокурорів. Скасування рішення в інтересах закону не несе юридичних наслідків для сторін в частині судових та інших витрат.

У Німеччині справа може бути переглянута повторно у випадку, якщо сторони знайдуть рішення, яке було винесено з такого ж питання і є остаточним, та містить висновки більш позитивні для сторони, що програла (The Federal Assembly of the Swiss Confederation, 2008).

Вважаємо за необхідне взяти до уваги міжнародний досвід щодо забезпечення єдності та сталості судової практики. Однак, у випадку запозичення міжнародної практики щодо скасування остаточних судових рішень та інших спірних питань, необхідно враховувати специфіку правової традиції України, оскільки скасування таких рішень може спричинити порушення принципу юридичної визначеності, що в свою чергу призведе до підризу правовладдя.

Висновки. Отже, із системного аналізу нормативно-правового регулювання провадження з перегляду судових рішень у цивільному процесі іноземних держав випливає, що при імплементації норм міжнародного законодавства у національне необхідно першочергово встановити чи їх введення не призведе до порушення основоположних принципів судочинства.

Норми національного законодавства, які регулюють перегляд судових рішень у цивільному процесі потребують удосконалення, зокрема пропонуємо:

- з метою захисту прав апелянта, вважаємо за необхідне внести зміни до статті 367 ЦПК України та розширити повноваження судів апеляційної інстанції, надавши повноваження переглядати справу, здійснюючи повну ревізію рішення суду першої інстанції, а не лише в межах апеляційної скарги в справах, що стосуються інтересів дитини, осіб з обмеженою дієздатністю, недієздатних осіб та при розгляді трудових спорів;
- наділити апеляційні суди повноваженням передавати справу на новий розгляд до суду першої інстанції при необхідності зміни предмета або підстав позову з метою захисту прав особи у разі обрання неефективного способу захисту прав та інтересів позивачем;
- надати сторонам право долучати нові докази до справи на стадії апеляційного провадження, шляхом внесення відповідних змін до ст. 367 ЦПК України, у разі заявлення сторонами на стадії апеляційного перегляду нових аргументів сторін або ж трансформації правовідносин;
- визначити у Цивільному процесуальному кодексі України конкретний строк на який може бути оголошено перерву у судовому засіданні для прийняття рішення по справі;

- шляхом внесення змін до ЦПК України, оптимізувати перелік судових рішень, виконання яких допускається негайно та виключити з переліку ухвали суду, натомість доповнити даний перелік судовими рішеннями у справах, які стосуються захисту прав та законних інтересів дітей;
- удосконалити національне законодавство в частині розгляду справи судом присяжних у судах всіх інстанціях;
- уповноважити суди апеляційної інстанції формувати дайджести судової практики щодо розгляду малозначних справ з метою забезпечення єдності судової практики;
- наділити Верховний Суд повноваженням переглядати рішення в частині обставин справи, якщо встановлено процесуальні порушення.

Maika M., Puziak K. Regulatory and legal regulation of proceedings on review of court decisions in civil proceedings of foreign states

This article examines the regulatory and legal regulation of proceedings for the review of court decisions in civil proceedings of foreign states in the following areas: review of court decisions in courts of appeal; review of court decisions in courts of cassation; other types of review of court decisions. The authors used the following research methods: dialectical, hermeneutic, analysis and synthesis, deduction, systemic analysis, legal axioms, formal-dogmatic. The countries selected for the study are those belonging to different legal families, having different levels of legislative reforms and development of democracy and legal consciousness of society, in particular: England, Wales, Germany, Sweden, Switzerland, Lithuania, Venezuela, the Netherlands, France, Italy, Bulgaria, Spain, the USA, Norway. The authors analyzed the subjects of the right to appeal, the objects of appeal, the composition of the court that reviews court decisions, the features of the consideration of cases by higher courts as a court of first instance in the specified states. In addition, a comparative analysis of the powers of foreign higher courts with national ones was carried out. In this study, the authors highlighted the gaps and conflicts of norms of current legislation, in particular in the Civil Procedure Code, and proposed ways to improve the norms of national law that regulate the review of court decisions in civil proceedings taking into account the experience of foreign countries and analyzed the feasibility of implementing foreign norms into national legislation. It is noted that when borrowing international practice on appealing final court decisions, it is necessary to take into account the Ukrainian legal tradition, since their cancellation may lead to a violation of the principles of legal certainty and the rule of law, which will undermine citizens' trust in the judicial system as a whole.

Keywords: review, court decisions, ruling, composition of the court, object of appeal, subject of appeal, norms, legislation, court, right to appeal.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України. Закон України від 18 березня 2003 року №1618-IV. Дата оновлення: 17.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (Дата звернення: 16.07.2025).
 2. Заварза Т. В., Бервено С. М., Новікова Л. В., Тоцька К. М. Порівняльний цивільний процес: навчально-методичний посібник. Харків. 2018. 155 с. URL: <https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/Zavarza-Porivnialnyy-tsyvilnyy-protses.pdf> (Дата звернення: 16.07.2025).
 3. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Тудор проти Румунії» від 05.04.2016, заява № 33751/05. URL: <https://www.echr.com.ua/translation/pres-reliz-vidanij-sekretarem-sudu-yespl-315-2017-24-10-2017/> (Дата звернення: 16.07.2025).
 4. Спільний висновок N 588/2010 щодо Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження" від 07.10.2010 № 994_а31. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a31#Text (Дата звернення: 16.07.2025).
 5. Code de procédure civile. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070716> (Дата звернення: 16.07.2025).
 6. Rules of The Supreme Court of The United States URL: https://www.law.cornell.edu/rules/supct/rule_14 (Дата звернення: 16.07.2025).
 7. Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. URL: <http://wetten.overheid.nl/BWBR0001827/2017-04-01> (Дата звернення: 16.07.2025).
 8. Code of Civil Procedure URL: https://www.gesetze-iminternet.de/englisch_zpo/index.html (Дата звернення: 16.07.2025).
 9. Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. URL : <http://wetten.overheid.nl/BWBR0001827/2017-04-01> (Дата звернення: 16.07.2025).
 10. Swiss Civil Procedure Code URL: <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/20061121/index.html> (Дата звернення: 16.07.2025).
-

11. Про захист прав і основоположних свобод людини. Європейська конвенція від 03.09.1953 року № 995_004. Дата оновлення: 01.08.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#top (Дата звернення: 16.07.2025).
12. Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil. URL: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Privado/l1-2000.l2t3.html (Дата звернення: 16.07.2025).
13. Альпакова І. С., Яніцька І. А. Зарубіжний досвід правового регламентування права апеляційного оскарження судових рішень у цивільному судочинстві: *Право і суспільство*. 2018, №4/2018. С. 71-75. URL: http://pravoisuspiilstvo.org.ua/archive/2018/4_2018/part_1/15.pdf (Дата звернення: 16.07.2025).
14. Maika M 'The Implementation of E-justice within the Framework of the Right to a Fair Trial in Ukraine: Problems and Prospects' 2022 3(15) Access to Justice in Eastern Europe (Scopus; WOS). URL: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.2-n000320>. https://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1657101874.pdf (дата звернення: 16.07.2025).

Стаття надійшла до редакції 21.10.2025

Стаття рекомендована до друку 09.11.2025